

Льет дождь. Я вижу сон: я взят
 Обратнo в ад, где все в комплоте.
 И женщин в детстве мучат тети,
 А в браке дети теребят
 (= *poříd něco chtějí, nedají pokoj*; ale
 nepřenesený význam *mnout, žmoulat, popo-
 tahovat*, odtud třeba "tahat za sukni" apod.).
 Citát ze Solženicyna, který uvádí autorka
 hesla, nás ještě spíše utvrdí v tom, že rusky
 vlastně vůbec neumíme: Отвратительны
 вам эти наглые морды, эти глумные
 ухватки, это отребье двуногих... Slovo
отребье, doložené už v Gennadijově bibli
 z r. 1499 v dodnes užívaném přeneseném
 významu "vyvrhelové", je v původním
 významu doloženo ze stsl. překladu Nového
 zákona "якоже отреби миру быхом"

(v českém překladu "jako smetř tohoto světa
 učiněni jsme"). Slovo souvisí se stsl. slove-
 sem *otrěbiti* = *čistit* a existuje i v ruských
 dialektech jako *omepeku* = *pažděť* v sou-
 vislosti se zpracováním lnu nebo konopí.

V uvádění zajímavých příkladů by bylo
 možné pokračovat, domnívám se však, že
 čtenář si již představu o knížce udělat umí.
 Na závěr pouze znovu konstatuji, že vzhle-
 dem k době zpracovaných heslům by publi-
 kaci prospěla větší péče věnovaná jen zdán-
 livě formálním záležitostem, jako je zdůvod-
 něný kritérií jejich výběru, rejstřík zkouma-
 ných slov, přehled literatury, uvedení recen-
 zentů apod.

Zdenka Trösterová

Мова ділових паперів. Навчальний посібник. Л. П. Паламар, Г. М. Кацавець.
 Київ, вид-во «Либідь», 192 с.

Два роки тому в усіх вищих навчаль-
 них закладах України введено курс
 «Ділове мовлення», спрямований не
 тільки на поліпшення грамотності
 студентів, а й на підняття їхньої загаль-
 ної культури і зокрема мовленнєвої.
 Запровадження названого курсу цілком
 закономірне і зумовлене потребами
 сьогоденного життя, процесом україн-
 ського Державотворення (зрослий інте-
 рес до української мови, помітне роз-
 ширення сфер її використання, запов-
 нення нею тих сфер комунікації, які
 раніше були зайняті російською мовою
 та ін.).

Згадана книжка затверджена Міні-
 стерством освіти України як навчальний
 посібник для студентів вищих навчаль-
 них закладів. Складається з 21 заняття,
 що побудовані за спільною схемою:
 перша частина кожного може бути
 використана для бесіди, лекції або
 семінару; граматична тема (із скеруван-
 ням на загальну, зазначену у назві

посібника), рекомендації та поради
 щодо підготовки того чи іншого доку-
 менту, лексичний та стилістичний
 матеріал під рубрикою «Зверніть ува-
 гу» та ін. Книга спрямована не лише
 на засвоєння граматичних правил,
 лексичних одиниць, синтаксичних
 моделей, що вживаються тільки в діло-
 вому спілкуванні; автори реалізували
 свою мету в інший спосіб: завдяки
 різним формам пропонованих завдань,
 міні-текстам, граматичним коментарям
 і порадам можна не тільки вивчити
 основні правописні норми української
 мови, а й поглибити свої знання з прак-
 тичної граматики, засвоїти українські
 літературні норми на лексичному та
 граматичному рівнях, опанувати найріз-
 номанітніші комунікативні ситуації.
 Навчальний посібник включає найваж-
 ливіші й найскладніші питання орфо-
 епії та орфографії української мови
 (чергування звуків, спрощення, вико-
 ристання апострофу, правопис подвоє-

них приголосних, прізвищ, імен та по батькові тощо).

Враховуючи двомовність значної частини населення України, автори звертають увагу на специфіку української та російської мов у галузі орфоєпії (зокрема, акцентуації), лексичної семантики, орфографічної практики та ін. Необхідно віддати належне і логіці викладу матеріалу.

Значна увага приділяється складним випадкам перекладу з російської на українську слів та словосполучень, хоча не завжди зрозуміло, за яким принципом провадився відбір лексичних одиниць для цих списків/зіставлень. Взяти хоча б такі: *празно жить, гвоздь сезона, изысканная одежда (вкус, манеры), капризная погода (ребенок)* тощо. Цілком зрозуміло, що навіть такі дві близькосторіднені мови як російська та українська матимуть значну кількість розбіжностей у лексичному складі; ще більше їх буде, коли йтиметься про сполучуваність слів при перекладі полісемічних номінів, але ж основною метою посібника мусив би стати аналіз лексики ділового мовлення або ж нейтральної, що використовується у зазначеному аспекті спілкування.

На жаль, на завжди коректно дібрані приклади. Так, зокрема, ілюструючи

1) чергування фонем О, Е (у відкритих складах) із І (у закритих) подані *радiсть - радости - радiстю* (без пояснень два останні приклади вступають у протиріччя до вищезгаданої тези), с. 8;

2) характеризуючи основні групи термінологічної лексики, автори у рубрику *морська термінологія* віднесли слово *капитан*, хоча воно, на наш погляд, скоріш належить до *військової термінології взагалі*, с. 52;

3) слово *инспектор* аж ніяк не відповідає правилу, що має бути проілюстроване, с. 19;

4) мабуть, не варто відносити слова *включно і винятково* до паронімів, с. 28;

5) приклад, наведений на с. 36, не відповідає правилу, адже коли йдеться про звертання, то необхідно написати: *Пане директоре Сергійчук* (про що самі автори зазначають на с. 39). Приклад можна було б використати в іншому випадку - у заяві, але й там варто написати не *Директору пану Сергійчуку*, а чергуючи варіанти закінчень: *Директору панові Сергійчуку* або *Директорові пану Сергійчукові*. Це ж зауваження стосується і с. 134 (Головному отаману пану Євгену Петренку).

Не зовсім вдало сформульовано дві перших позиції параграфу «Деякі складні випадки відмінювання прізвищ» (с. 32-33):

1) навіть кілька разів перечитавши текст («у сучасній українській мові *нормативними* слід вважати *обидва* варіанти відмінювання чоловічих і жіночих прізвищ» /підкреслення наше - Г. М./), неможливо зрозуміти, про які *обидва* варіанти йдеться (приклад, що наводиться, на жаль, не прояснює ситуації, а ще більш її ускладнює, тому що відмінюються жіноче прізвище *Макарова (Людмила)* та чоловіче - *Макаров (Рухлан)*;

2) аж ніяк не «аналогічно відмінюються і прізвища типу: *Дмитрашин, Ковалишин, Іваншин...*». Адже самі автори про це говорять нижче. Про аналогію можна було б говорити, якщо б прізвища були відповідно: жіноче *Бондарівщина, Коваливіна*, а чоловічі - відповідно *Бондарішин, Дмитрашин*.

Наші зауваження в основному технічного характеру, їх легко врахувати, готуючи наступне (сподіваюсь - виправлене і доповнене) видання цього цікавого й потрібного посібника.